

KNJIGA O JOBU.

Dr Antun Savić.

I. UVODNA POGLAVLJA.

1. Jobova domovina i narodnost.

a) *Njezino ime.* U Sv. Pismu zove se jevrejski »'Erec 'Uc«, Vul.: »Terra Hus« (Huska zemlja). Prema staroj tradiciji ležala je ta zemlja između današnje Džebel (Žabal) Haurân ili Džebel ed-Drûz (domovina krvava arapskog plemena Drûzâ u Siriji) i Genezaretskog jezera (Bahr Tabarija, Tiberias) u Palestini.

b) *Put do nje danas.* Nije lagan, već spojen s mnogim opasnostima, pogotovo boravak u njoj. Putnik, koji je sretno došao do velikog sirske grada Damaska, imade do Jobove domovine na dispoziciju 2 željeznice: Jednu, koja polazi sa Damaštanskog kolodvora »Meidân«. Poslije 4 i pô sata vožnje ravno prema jugu, dolazi do svoje posljednje stanice (Endestation) Muzêrib, 100 km od Damaska. Tu valja sići dolje. Putnik je došao u kraj, gdje se nalazila Jobova domovina, oko 20 km u širinu i 20 km dužinu, položena na sjevernu stranu od Muzêriba. Kakvih 12 km nad Muzêribom, ima mjesto Tell Aštara, uža Jobova domovina. Ne daleko odatle pokazuju Jobov kamen (Sakhrat Ajjub, ili Ejjub), gdje je primio 3 prijatelja, kada su ga posjetili; Jobovo kupatilo (toplice — hammâm Ejjûb), pa samostan (Dêr Ejjub), potok (Moijet Ejjub) pa grob (Kebr Ejjub). No, valja primijetiti, da je ova željeznica, inače najbliža Jobovoj domovini, prilično zapuštena, ne vozi putnike svaki dan, nego samo par puta tjedno. Zato se drugi služe t. z. »Hedžaskom« prugom, koja iz Damaska (kolodvor »El-Kadem« ide prema Medini i Mekî (1800 km). Ova teče manje više paralelno sa Meidanskom prugom, ali je prvorazredna u toliko, što vozi svaki dan. Na 124 km južno od Damaska, na toj (mekanskoj) pruzi, dolazi putnik do stanice i grada Der'ât. Tu se odvaja željeznica od Mekanske pruge i zakreće prema Genezaretskom jezeru, odnosno prema gradu Haifi na Sredozemnom moru. Na 19. km prema Haifi, imade postaja Ain Umm el-Amad, gdje lokomotiva uzima vodu. Tu valja sići, i spojnom željeznicom odvesti se prema sjeveru, do poznatog nam već mjesta Muzêrib, odakle se prave izleti po Jobovoj domovini, i nalaze već pomenute uspomene. Danas je sve to, razumije se, u arapskim (islamskim) rukama. No, Islam vrlo poštuje Joba (Ajjuba, Ejjuba), i posvećuje mu groblja. (U Carigradu imade glasovito tursko groblje Ejjub). Rimokatolička Crkva opet služi se Jobovom knjigom u svome oficiju (službi) za pokojnike (mrtve), osobito na Dušni dan, uzimajući iz nje 9 lekcija (čitanja) za sva 3 noćurna. Inače posvećeno je u arapskom Kur'anu Jobu (Ajjubu) 8 ajata (verzova). I to u Suri VI., ajat 84., u Suri XXI. ajat 83. i 84., te u Suri XXXVIII. ajat 40., 41., 42., 43. i 44.

c) *Jobova narodnost.* Iz dosadanjeg prikaza moglo se jasno razabrati, da Job nije bio ni Izraelac, a još manje Žid. Sv. Pismo

veli o njemu, da je bio najugledniji među sinovima istoka, t. j. među istočnjacima. Istočnjacima pako Izraelski narod, i jevrej. jezik, nazivali su Arape, što su kao Beduini stanovali u pustinji između Palestine i rijeke Eufrata, podijeljeni na mnogobrojna plemena. Takvom jednom arapskom plemenu bio je poglavica (Seih) bogobožni Job u kraju, koji se danas zove En-Nukra Haurân (Batanaea, Basan, Trachonitis). Prema svemu dakle doslije rečenom bio je naš Job (Ijov, Ajjub) rasni Arapin, revni i pobožan štovalac jednoga pravoga Boga, koji je stvorio nebo i zemlju, i sve, što je na njima. Čovjek pun svakovrsnih kreposti, kome, po samom Božjem svjedočanstvu, nije bilo ravna na cijelom svijetu. Inače samo ime »Ijov« pretstavlja neku starinsku formu »kittol«, kakve ne nalazimo ni u jevrejskom, ni u arapskom jeziku. Izgleda kao neki infinitiv apsolutni od korijena »'ajab«, koji u temeljnom obliku ima značenje: »befeinden«, ozloglašivati, činiti nekoga neprijateljem. (Isp. Budde, Hiob², XVI.).

d) *Vrijeme, kada je živio Job.* »Budući da je Job za svoju obitelj prinosio i žrtve, to otud izlazi, da vijek njegov pada negdje u doba patrijarško, kad je još glava porodice bio u njezinu krugu ne samo neograničeni gospodar, nego i svećenik« (Volović, Historijska i Kritička Introdokcija u Sv. Knjige St. Z. str. 210). U doba dakle između 2000—1500 pr. Hr.

e) *Job historijska ličnost.* »Bilo ih je, — veli sv. Toma Akvinski, — koji su mislili, da Job nije nikada živio, već da je to izmišljena priča, koja je uzeta, da bude osnova raspravljanju o promislu Božjem; pa premda za svrhu knjige ne stoji mnogo do toga, bilo ovako ili onako, nije to ipak svejedno s pogledom na samu istinu.«

Ponajprije mnijenje, da Job ne bi bio historijska ličnost, ne stoji u skladu sa Svetim Pismom. Jer Gospodin sam, govoreći preko Ezekijela, izbraja Joba zajedno s Noom i s Danielom. Kako su pak Noa i Daniel ličnosti historijske, mora se to isto priznati i za Joba, koji se s njima upoređuje.

Nadalje u Svetom je Pismu također dosta ujamčeno, da se je Job odlikovao izvanrednom strpljivošću. Jer u knjizi Tobijinoj se kaže, da je Bog zato dopustio, da Tobiju kušanje obiđe, da se potomstvu dade primjer njegove strpljivosti, kao i svetoga Joba; a sv. apostol Jakob trpljenje Jobovo postavlja upravo onako za ugled kao i Gospodinovo.

A da je Job trpio upravo neiskazano silno, kao što se crta u ovoj knjizi, to drži i uči jednodušno mišljenje crkveno, diveći se Jobu, jer ga i najteže iskušavanje nije moglo rastaviti od ljubavi Božje. Pa zato se on i broji sa svetima, koje valja štovati, i to u Rimskom Martirologiju kao »čovjek divne strpljivosti«, a u Grčkim Menologijama kao »pobjeditelj u mnogim borbama«.

Sigurno je dakle, da se u knjizi Jobovoj opisuje istiniti historijski događaj; ali opet ne može biti sumnje, da je taj događaj pisac još pjesnički iskitio. Jer zaista tko će vjerovati, da je Job u najvećim tjelesnim i duševnim bolovima pjevao pjesme svojim dogovornicima, ili nasuprot, da su oni čovjeku, kojega snađoše tolika zla, govorili u stihovima« (Isp. Volović, ondje str. 208—210).

2. Knjiga o Jobu.

a) *Autor sadanje knjige o Jobu.* Mnogo se raspravljalo o tome, tko bi mogao biti autor knjige o Jobu u njezinom današnjem obliku. Neki su pomišljali na Mojsiju, pa na Salomona i t. d. No, ako se dobro uoče svi momenti, nema sumnje, da je autor tog divnog spjeva u današnjem obliku veliki prorok Jeremija. Onaj isti, koji je napisao glasovitu proročku knjigu, pa tužaljke (Lamentacije). »Huska zemlja« (’Ereç ‘Uc«), što se spominje na početku knjige Jobove kao Jobova domovina, spominje se u Sv. Pismu u još jedino u Jeremijinu proroštvu (25, 20) i u njegovim Tužaljka (4, 21), inače nigdje drugdje u Sv. Pismu. Strahovita je kletva, kojom Job kune dan, u koji se rodio, u gl. 3. Posve sličnu kletvu u nešto skraćenom obliku imademo i u proroka Jeremije (20, 14. 15. 16. 17. 18). Očito je isti autor jednoj i drugoj knjizi. Pa onda oni divni opisi potočnog konja (behemota) i krokodila (Levijatana). Tko ih je mogao napisati? Svakako samo onaj, koji je dulje vremena živio u Egiptu, te imao prilike dnevno promatrati te silne životinje. A to opet nije bio nitko drugi nego Jeremija, koga su Židovi, poslije ubistva Gedalijina, na silu odveli sa sobom u Egipat, gdje je boravio po prilici 5 godina najmanje. Predaleko bi nas odvelo, a bilo bi i suvišno, upoređivati ovdje Leksikon i frazeologiju između knjige o Jobu, te knjige Jeremijina proroštva i njegovih Tužaljka. Iako nikome ne naturavam svoga mišljenja i uvjerenja, ipak zbog budućih pokoljenja, izjavljujem, da lično sa 100 po sto smatram proroka Jeremiju bogodanim piscem ove knjige, koja se zove: *I j j o v* (J o b). On je tu knjigu našao napisanu u prozi, pa joj je dao pjesnički oblik. U prozi je ostavio samo početak knjige, t. z. Prolog (1, 1—3, 2), te svršetak t. z. Epilog (42, 7—17).

b) *Jezik, kojim je izvorno pisana knjiga o Jobu.* U svojoj drugoj Prefaciji k prijevodu Jobove knjige sa jevrejske istine (Isp. niže toč. 5 b), veli Svetac, da je ovaj drugi prijevod načinio neposredno sa Jevrejskog i Arapskog jezika, i katkada Sirkog, čas riječ po riječ, čas po smislu, čas jedno i drugo. Prema toj izjavi sv. Jeronima, izgledalo bi, da je knjiga o Jobu napisana uglavnom nekom mješavinom od 2 jezika: Jevrejskog i Arapskog, k čemu bi se tu i tamo pridružili i neki sirska (aramejski) jezični elementi. Međutim istini za volju valja danas priznati, da je knjiga pisana onim čistim klasičkim jevrejskim jezikom, kakav se je govorio pred prvim razorenjem Jerusolima, ili za vrijeme prvog razorenja Jerusolima. Dakle u 6—7 st. pr. Kr. No, ta se istina nije mogla tako lako uočiti u vrijeme sv. Jeronima (4—5 st. poslije Kr.), kada nije bilo današnje masoretske punktacije (vokalizacije) jevrejskog teksta, pogotovo, kada u Jobovoj knjizi zaista imade takvih starinskih gramatičkih oblika, koji su se inače sačuvali do danas samo u arapskom jeziku, i nešto u aramejskom (sirkom).

3. Hrvatski prijevod knjige o Jobu.

a) *Koliko puta sam i kako prevodio knjigu o Jobu?* U životu prevodio sam knjigu o Jobu svega 5 puta, i to 4 puta sa jevrejskog (masoretskog) izvornika, a jedamputa neke dijelove sa latinske Vulgate za Hrvatski Obrednik (Ritual) 1929.

1. Prvi puta preveo sam je kao mlad svećenik u jesen 1908., pretrpjevši prije toga, od početka te godine, tešku bolest pleuritis sa 91 eksudata, koja mi je zauvijek slomila zdravlje, i životnu radost. Preveo sam je, iako još slab, u roku od 42 dana (19. IX. do 2. XI.), u svrhu rehabilitacije iz biblijskih nauka. Prijevod mi se na žalost nije sačuvao, nego samo jevrejski tekst s hrvatskim riječima nad njim.

2. Drugi puta počeo sam prevoditi Joba početkom 1913. god. kao mlad profesor starozavjetne struke. Ali došao sam samo do konca 4. glave. Bila je to preparacija za školu. Sačuvala se. Interesantna za mene lično.

3. Treći puta preveo sam u studenom 1927. god. 9 lekcija iz Jobove knjige iz latinske Vulgate za Rimski Obrednik (Ritual), po mandatu Zagrepske duhovne vlasti. Prijevod se nalazi zajedno sa 68 Psalama i 4 Kantika u hrvatskom izdanju tog Obrednika (Rituala) god. 1929.

4. Četvrti puta počeo sam prevoditi knjigu o Jobu sa jevrejskog izvornika 14. srpnja 1928., u vezi s primljenim mandatom svoje duhovne vlasti od 6. II. 1928. br. 30, kojim mi se povjerava, da sa izvornih tekstova prevedem cijelo Sv. Pismo, što sam i izvršio u roku od c. 12.000 sati laboris improbi (cio Stari Zavjet). Prevođenje knjige o Jobu započeo sam posve novim metodom, t. j. s paralelno-analitičkim Leksikonom, i dovršio je za 50 dana, dne 2. IX. 1928., utrošivši na rad c. 500 sati. Hrvatski rukopis te knjiga, pisan verso et retro, broji 264 kolumne, od kojih polovina otpada na prevodni tekst, a polovina na paralelno-analitički Leksikon.

5. Peti puta preveo sam knjigu od 15. svibnja do 12. lipnja 1929. opet s jevrejskoga, ali ne više prozom, nego stihovima, metrom naših narodnih lirskih pjesama, prema analognim metrima jevrejskog izvornika. Analogije otkrivao sam na poseban način, kome je baza činjenica, da su jevrejske riječi u glavnom za polovinu slogova kraće od naših štokavskih riječi, te nadalje okolnost, što jevrejski jezik ima 2 akcenta, a štokavski 4, što se inače ne opaža (4 akcenta) ni u kome drugom (meni poznatom) jeziku na svijetu.

Inače se ovaj peti (ritmički) prijevod sasvim slaže s onim 4-tim prijevodom u prozi. Zato i za jedan i za drugi vrijedi isti paralelno-analitički Leksikon, i iste adnotacije (bilješke). Ni u jednom stihu nema među njima stvarne razlike. Jedino su u ritmičkom prijevodu upotrebljene biranije riječi (sinonima), i onda poredaj riječi u izrekama je nešto drukčiji. Tako n. pr. u prozaičkom (proznom) prijevodu dolaze pridjevi, atributi i zamjenice redovno pred imenice, dok u ritmičkom prijevodu dolaze iza imenica. To je uglavnom sva razlika između jednog i drugog prijevoda.

Narodni metri, što sam ih upotrijebio u ritmičkom prijevodu (knjige o Jobu) jesu: deveterci ($4 + 5 = 9$) najvećim dijelom, zatim jedanaesteri ($6 + 5 = 11$) i na jednom mjestu (15. glava) trinaesterac ($8 + 5 = 13$, odnosno: $4 + 4 + 5 = 13$). Prijevod pod 1—3. spomenuo sam jedino radi historije. No, posljednja 2 prijevoda, t. j. pod 4. i 5., smatram, kao i sav ostali prijevod Svetih Knjiga Staroga Zavjeta, svojim životnim poslom.

Ovdje se radilo sada jedino o tome, koji prijevod da se izda najprije: onaj pisan prozom, ili ovaj pisan stihom. Zatim, da li s paralelno-analitičkim Leksikonom, kako je u »Ogledima«, ili bez njega?

Odlučio sam se za ritmički prijevod, i to bez paralelno-analitičkog Leksikona, koji inače pretstavlja moj najveći trud, bez kojega nikada ne bi bilo ovog prijevoda (kakav jest), i kojim sam mislio proslaviti hrvatski narod. Ali, eto, morao sam udovoljiti vici izvjesnih, kako bi rekao sv. Jeronim: »latrantes canes«, kojima nije bilo drago, da bi hrvatski narod dobio nešto solidna iz područja Svetih Knjiga.

4. Sadržaj knjige o Jobu i problem što ga obrađuje.

1. Knjiga o Jobu (jevr. I-Jov, latinski i kajkavski: Job) najdivniji je cvijet ne samo svetog jevrejskog pjesništva, nego i svjetske literature. Poređuju je s Danteovom Divinom Komedijom, Parcifalom i Faustom, te joj u toj tetralogiji daju prvo mjesto, po starini i po sadržaju.

2. Knjiga raspravlja o problemu, zašto čovjeka stižu razna zla i nevolje na tom svijetu. Napose zašto te nevolje i zla pogađaju često čovjeka, koji ih najmanje zaslužuje, jer provodi čestit i pošten život, dok raznim zločincima i lupežima ide dobro. Istražuje razlog te na oko prave nepravde, kao i način, kako da se čovjek drži u takim prilikama. Čini to posve konkretno, iznoseći pred oči čitateljima slučaj pravednog Joba, koga su stigle najveće nevolje, što se mogu zamisliti za jednog smrtnika.

3. Po unutarljivoj dispoziciji dijeli se knjiga o Jobu na 3 dijela.

Prvi je dio kao neki Prolog, pisan prozom (1, 1—3, 2). Drugi, najvažniji i najveći dio, pisan je pravim pjesničkim jezikom i stilom. On čini korpus čitava djela (3, 3—42, 6). Treći (najmanji) dio, kao neki Epilog (42, 7—17), pisan je prozom, kao i prvi dio (= Prolog).

Iz Prologa (1,1—3,2) doznajemo, zašto su bogobojazna Joba stigle tolike muke i nevolje. Na insinuacije naime Sotonine Bog dopušta Sotoni, da pravednog Joba podvrgne najvećim patnjama, što se po ljudsku mogu zamisliti. Job iznenada, u jedan dan, gubi sve svoje blago i blagostanje i svoju djecu. I kako je to sretno izdržao, na ponovnu insinuciju iste Sotone, on gubi i svoje zdravlje, udaren gadnim čirovima, od glave do pete. Ostade mu jedino žena, da ga napastuje na zlo, i da ga opakim savjetima muči u najtežim časovima. No, Job ostaje miran. Uzda se tvrdno u Boga.

U to dolaze, čuvši za njegovu nesreću, Jobova 3 prijatelja: Elifaz Temanac, Sofar Namaćanin i Bildad Šuhejac, da ga posjete. No, umjesto da Joba potješe, oni ga svojom šutnjom još većma rastužuju, a kasnije će ga, kako ćemo vidjeti, svojim krivim teorijama o uzrocima nevolja na tom svijetu, još i vrijeđati. Jobova 3 prijatelja naime, kao ni Job sam, nemaju ni pojma o tome, šta se je odigralo pred Božjim savjetom na nebu, i kako povoljan sud imade o Jobu sam Gospod. A o tome se baš i radi. Kad bi naime oni znali to, onda ne bi moglo biti nikakve dispute o predmetu Jobovih patnja između njega i njegovih prijatelja. A s druge strane

opet prava je draž knjige u tome, što čitatelj odmah iz početka znade iz Prologa, zašto zapravo Job strada.

U drugom, pjesničkom i glavnom dijelu, pisanu stihom, razlikujemo opet 3 česti.

Prvoj česti (3, 3—31, 40), koju mnogi zovu *Dialogom*, stoji na čelu *Jobov Monolog* (3, 3—26), u kome Job kune dan, u koji se je rodio, jer su ga snašle tolike nevolje. Nije ovo možda neki otpad od Boga, kako bi se na prvi mah činilo, kako bi htjeli neki racionaliste, nego je psihološki posve razumljivo, da čovjek, koji se prvim teškim udarcima kušnje snažno opro, kasnije ipak nešto popusti, kada su se zla stala umnažati. Inače moglo bi se još činiti, kao da u Joba nije bila obična ljudska narav (Volović, p. 208).

Veličanstven *Jobov monolog* dao je povoda *Dialogu* između njega i njegova 3 prijatelja.

Taj *Dialog* sadrži 3 dispute (4, 1—26, 14), u kojima Job sa svoja 3 prijatelja raspravlja o uzrocima nevolja, koje stižu ljude na zemlji.

Dispute su udešene tako, da iza *Jobova monologa*, koji daje povod disputama, govori najprije najstariji *Jobov prijatelj*: Elifa: Temanac. Njemu odgovara Job. Potom govori Sofar Namaćanin; odgovara mu Job. I najposlije Bildad Šuhejac. Odgovara mu Job. Tako do 3 puta (4, 1—26, 14).

Tri prijatelja, dakle zastupaju i brane — krivu — tezu, da su nevolje na tom svijetu samo pedepsa za grijeh, i ništa drugo. Iz toga bi, naravski, slijedio zaključak, koji *Jobovi prijatelji* (kasnije) ni ne taje, da je naime Job, kraj sve svoje vanjske pobožnosti i bogobožnosti, u potaji ipak morao biti užasan grješnik, pošto su ga stigle tako nečuvane nevolje i patnje. Po njihovu sudu bio je on pravi licemjer, a nikaki svetac. Kako bi naime (rezonirali su), na d sve pravedan Bog mogao dopustiti na pravedna i uistinu pobožna i sveta čovjeka tolika zla. Nemoguće je to! (pomisliti mnogima i u *Novom Zavjetu*, a nekmoli u *Starom*...!)

Stoga sva trojica, kako smo vidjeli, svak na svoj način, pozivlju Joba, da se pokaje za svoje grijeh, pa će se opet, Božjom milošću, vratiti svojoj prijašnjoj sreći.

Job se žestoko opire takim insinucijama svojih prijatelja. Priзнаje doduše, da je svaki čovjek, rođen od žene, grješnik. Ali, opet, on si je svijestan, da nikada nije počinio takvih grijeha, koji bi tražili toliku kaznu. Pogotovo muči ga, kad vidi, da na svijetu ima ljudi, koji zaista počinjaju užasne grijeh, na kake on nikada nije ni pomišljao, već ih se brižno čuvao. Pa opet, tim ljudima, ne samo da ništa loše ne biva na tom svijetu, nego naprotiv, umjesto da budu za svoje najužasnije zločine po pravdi kažnjeni, oni još cvatu u svakom obilju i blagostanju puni sreće i zdravlja!

Gdje je tu pravda? I tko to čini, da je tome tako?

U svojoj uzbuđenosti nad svim tim pojavama i nad neistinitim insinucijama svojih prijatelja, ide Job tako daleko, te poziva i samoga Boga, neka se udostoji pokazati u blagosti kao čovjek, pa da pred Njime izloži svoju parbu, i da ga pita, zašto biva sve tako na tom svijetu i šta je to on skrivio, te ga tako bije, jer se u svojoj savijesti on ne osjeća krivcem tolikih kazna. Zašto se s onima i onima, čiji su zločini notorni, ne postupa tako oštro prema njih-

vim bezakonjima, nego samo prema njemu, koji se po mogućnosti čuvao svega zla!?

Job, iako tjelesno slab i bolan, ipak je u svojim odgovorima na insinuacije svojih prijatelja i duhom i argumentima tako snažan i jak, te se vidi, da će on u disputi s njima dobiti bitku.

I zaista, tokom Dialoga, bivaju govori njegovih prijatelja kako vidjesmo sve kraći i kraći, a Jobovi sve dulji. U trećoj Disputi pače Jobov drugi prijatelj, Sofar Namaćanin, govori već sasvim kratko, par redaka, dok je treći prijatelj, Bildad Suhejac, posve ušutio, nemajući više šta da govori.

Job potom u 2 dugačka Monologa (27, 1—28, 28 i 29, 1—31, 40), koji se neposredno vežu na Dialog, te obuhvataju punih 6 glava, slavi u neku ruku slavlje, što mu nijedan od triju prijatelja nije mogao ništa više da odgovori.

Sad se u drugoj česti pjesničkog dijela (32, 1—37, 24), javlja četvrti Jobov prijatelj, neki mladić, po imenu Elijuj, sin Barahilov, koji je došao šutio. On se mladenačkom žestinom obara na Joba i na njegova 3 prijatelja. U 4 govora predbacuje Jobu, što je izrekao neke nesmotrene i drske riječi protiv samog Boga, pozivljući Ga preda se, da bi pred Njime izložio svoju parnicu, kao čovjek pred čovjekom, i da Ga pita, zašto bje njega tako žestoko, koji nije toliko sagriješio, dok pušta na miru tolike, koji čine prava zlodjela, kakvih, on nije nikada činio. Jobova 3 prijatelja opet kori, što misle, da su nevolje na svijetu samo kazna za grijeh, dok Bog može u tome pogledu imati i drugih ciljeva, n. pr. da čuva čovjeka od grijeha, da ga čisti od grijeha, i slično

Najposlije se u trećoj česti pjesničkog dijela (38, 1—42, 6), iza Elijujevih govora, javlja sam Gospod iz oblaka, te u 2 divna govora, upravljena Jobu, predočuje mu u formi pitanja razne tajne naravnoga reda (fizičkoga svijeta), na koja pitanja Job ne može da odgovori. On ih ne razumije.

Logički zaključak iz toga, koji doduše nije izričito izveden, (jer židovski silogizam, kako se vidi i iz Pavlovih poslanica, toga ne potrebuje), jest ovaj: Ako Ti, Jobe, ne razumiješ mojih tajna iz naravnoga reda (fizičkoga vidljivoga svijeta), niti mi umiješ dati na njih odgovora, kako smiješ onda, da se pačаш u moje tajne moralnog i vrhunarnog reda, te tražiti od mene računa?!

Job potom za svoje suviše nesmotrene i drske riječi čini pokoru u prahu i pepelu. Kaje se za sve, što je krivo i drsko govorio. Gospod mu prašta.

U kratkom Epilogu (42, 7—17), koji čini treći dio knjige, pisan opet prozom, Gospod vraća zdravlje Jobu, kao i sve prijašnje imanje i blagostanje. On opet dobiva 7 sinova i 3 kćeri, ljepotice, kakvih nije bilo u čitavom onom kraju. Poživjevši još 140 godina umrije Job.

To bi bio u najkraćem obliku sadržaj knjige o Jobu s osnovnim rješenjem problema, kako mogu stići najveće nevolje i pravedna čovjeka na zemlji i kako Bog svoga pobožnika na koncu ipak ne ostavlja, iako ga znade metnuti na tvrdu kušnju.

5. Nešto o Vulgatinu (latinskom) prijevodu knjige o Jobu.

(Na spomen sv. Jeronimu i njegovu djelu sa jevrejske istine).

Premda sam svoj prijevod knjige o Jobu načinio direktne sa jevrejskog teksta (kako pokazuje paralelno-analitički Leksikon u izvornom rukopisu), ipak zbog velikog crkvenog ugleda *Vulgate*, i njezina autora sv. *Jeronima*, rado prihvaćam ovdje priliku, da u formi digresije kažem nešto pobliže o Svečevom prijevodu knjige o Jobu, ne samo zato, što se je on posebice mnogo oko nje trudio, prevodeći je sa jevrejske istine sa tadanjih kodeksa (prije c. 1500 god.) na latinski jezik, nego i zato, što se na njegov prijevod u svojim adnotacijama nerijetko obazirem.

a) Ispravljanje starog latinskog prijevoda Itale.

U vrijeme sv. *Jeronima*, našeg velikog zemljaka (331—420), služila se zapadna (latinska, danas Rimokatolička) Crkva latinskim prijevodom *Sv. Pisma*, zvanim *Itala*, koji je bio načinjen, negdje u 2. st. po Kr. iz grčkoga prijevoga *Sv. Pisma St. Z.*, zvanog *Sedamdesetorica* (*Septuaginta*), a ovaj opet bio je načinjen negdje u 3. st. prije Kr. u Egiptu iz nepoznatih nam židovskih kodeksa (rukopisa). Važno je, što su taj potonji prijevod svojim upotrebljavanjem odobrili novozavjetni sv. pisci (*Apostoli* i *evanđeliste*).

Italin prijevod, a s njime i njegov arhetip, *Septuagintin* prijevod, bio se međutim do vremena sv. *Jeronima*, ponajviše krivnjom nemarnih prepisivača, vrlo iskvario.

Napose iskvarila se u njemu knjiga o *Jobu*, u kojoj je, po svjedočanstvu sv. *Jeronima*, u njegovo vrijeme, manjkalo već oko 7—800 stihova (verzova), t. j. preko $\frac{2}{3}$ knjige, uzme li se u obzir, da jevrejski izvornik broji 1070 stihova. Bio je to, po riječima sv. *Jeronima* (*Praef. in Job*): »*decurtatus, laceratus corrosusque liber*«, t. j. knjiga pokraćena, razderana i izjedena.

Naš Svetac mnogo se natrudio i namučio popravljajući tu i takvu knjigu o *Jobu*, s ostalim sličnim knjigama u *Italinu* prijevodu, sve po naredbi pape *Damasa*.

Konačno uspjelo mu je prirediti kritičko izdanje *Jobove* knjige u *Itali*, pošto je sretno povratio sve, što su tokom vremena bili izostavili prepisivači (t. j. onih c. 7—800 stihova), a s druge strane opet iz sv. teksta izbacio sve, što su oni samovoljno dodali. Služio se kod toga *Origenovim* kritičkim znakovima *obelima* (ražnjičima), kojima je uklanjao iz teksta, što su prepisivači samovoljno unijeli, i *asteriscima* (zvjezdicama).

Sv. Augustin vrlo je pohvalio ovaj kritički rad sv. *Jeronima*. »*Označio si* — piše mu oduševljeno — »*asteriscima* one stvari, što se nalaze u jevrejskom tekstu, a nema ih u grčkom (u *Itali*, koja je ekvivalent grčke *LXX.*), a *obelima* opet ono, što se nalazi u grčkom (u *Itali*), a čega nema u jevrejskom. A učinio si to s tako čudesnom pažnjom (*mirabili diligentia*), te na nekim mjestima vidimo čak kod pojedinih riječi pojedine zvjezdice« (*PL* 22, 636, 3. *Epist.* 104).

No, o tom poslu sv. *Jeronima* nijesu tako istinito i odlično sudili i ostali smrtnici. Mnogi od njih mrzili su na sv. *Jeronima* i na njegov posao (rad). Paklenom mržnjom siktali su na nj i na nje-

govo djelo, jer je ubogac bio pošten u svome radu, a ne kojekaki švindler, koji se upravlja po volji laskavaca. Klevetali ga kojekako.

Prefacija, koju je po običaju napisao k svome djelu, i koju donosimo u ruhu našeg književnog jezika, kazat će nam njegovim kratkim riječima više, nego bismo mi možda mogli učiniti s mnogo riječi.

Prefacija sv. Jeronima k njegovu kritičkom izdanju knjige o Jobu iz Septuaginte.

»Da pletem od rogoza košare (brnjice), ili da povežem skupa paomino lišće, te si tako u znoju lica pribavljam i jedem krušac, brižno nastojeći oko želuca, nitko me ne bi ni ujedao ni korio. No, sada, kada sam se, po Spasiteljevoj nauci, latio posla, da si služim jelo, koje ne propada, i da čistim staru cestu Božanskih knjiga od kojekake drače i šikare, odmah me krive s dvojake zablude. Vele: Taj ne ispravlja, nego krivotvori Sv. Pismo; ne uklanja pogrešaka, nego ih upravo sije. Toliku naime moć imade star uvriježen običaj, te su mnogima već odavna u javnosti priznate pogreške (iskvarenosti) u Sv. Pismu, upravo drage, te vole imati lijepe, nego ispravne kodekse (rukopise). Zbog toga, o predraga braćo, izvolite primiti — kao jedini primjerak plemenitosti i poniznosti, za lepezicu, pletene korpice, kotarice, inače po sebi sitne monaške darove — ove duhovne i trajne darove, pa se radujte s blaženoga Joba, koji je dosele kod Latina ležao u blatu, te vrvio crvima pogrešaka, a sada je cjelovit i čist. Kaošto je naime njemu, poslije kušnje i pobjede, bilo sve u dvostrukoj mjeri vraćeno, tako sam i ja, da otvoreno kažem, učinio sve, da on i u našem (latinskom) jeziku ima sve, što je bio izgubio. Zato dakle i vas (predraga braćo!), kao i sve čitatelje opominjem, uobičajenom prefacijom, te molim, uvijek dodajući to na početku svake knjige, da gdjegod ugledate sprijeda izvjesne znakove (zareze = obele), znadete, da onoga, što slijedi, nema u jevrejskim knjigama. A, gdjegod se pojavi znak u obliku zvijezdice (asteriska), tu je dodatak u našem jeziku sa jevrejskoga. Jednako sam ispravio na Vašu molbu s velikim trudom i ono, što se je činilo, da je tu, ali je bilo tako iskvareno, te čitatelji nijesu mogli razumjeti toga. A držao sam, da će to biti Kristovim crkvama korisnije iz moje dokolice, nego iz posla drugih.«

Mnogo se trudio i mučio sv. Jeronim, ispravljajući staru Italiju i u njoj Jobovu knjigu, da konačno, kako vidjesmo, iz navedene prefacije, u znak zahvalnosti, za svoj pošten i težak rad, dobije titulo »falsarius«, t. j. krivotvoritelj Sv. Pisma«, i »sijač pogrešaka«.

Napustio je dakle sv. Jeronim ove trudne i mučne poslove, koji u tako zaostalom milijeu nijesu ni mogli donijeti poželjna ploda, te su se konačno i izgubili. Nitko ih nije prepisivao. U silogizmu svoga života stao ih je i sam Svetac smatrati nužnim (iako vrlo mučnim) predvježbama za mnogo veći i posve izvoran rad. To je bio

b) Nov prijevod Sv. Pisma i knjige o Jobu.

Radio je na tom velebnom djelu oko 20 godina. I izradio ga s elegancijom (bez kojekakih obela, metobela i asteriska), direkte

sa jevrejskog izvornika, ex veritate hebraica. Posao dakle, koji nije više bio de »turbulento rivo« (iz mutna potoka), nego »de purissimo fonte hebraicae veritatis« (sa najčišćeg vrela jevrejske istine), koji nije bio nešto, što je »in tertium vas transfusum«, ili, kako naš narod veli: »čorbine čorbe čorba«, nego »statim de prelo purissimae commendatum testae«, t. j. najčišći samotok iz preše. Kraj sve naime konservativnosti, koja je inače resila našeg Sveca, on je konačno uvidio, da je posve nemoguće stvoriti neki solidan prijevod Sv. Pisma iz drugog prijevoda (ovdje LXX), jer takav posao uvijek pretstavlja nešto, što je »in tertium vas transfusum«.

Načelo dakle, do koga je konačno došao, bilo je: valja prevoditi sa izvornika, a ne iz drugih prijevoda.

To njegovo načelo odobrila je naskoro u praksi i Rimokatolička Crkva, koja je konačno odbacila stari latinski posredni prijevod Italiju, i stala se služiti novim neposrednim prijevodom sv. Jeronima, načinjenim direktno s jevrejskog izvornika.

No, nije to išlo tako lako.

Na svom novom putu, naišao je Svetac, po mogućnosti, na još veće poteškoće, nego ih je imao s popravljanjem stare Itale.

Napose ispoljile su se one kod prevođenja Jobove knjige, koja je u jevrejskom izvorniku, ne samo sadržajem, nego i jezičkom poetskom dikcijom vrlo teška, pa je za njezino razumijevanje trebalo dobiti posebna učitelja (rabina). Taj se doduše našao, ali se dao vrlo skupo platiti, a da Svecu, kako se sam tuži, nije učinio nikakvih usluga. S druge strane opet oni isti, koji su ga donedavna klevetali, da je krivotvoritelj Sv. Pisma (falsarius), sad su ga, promijenivši taktiku, stali napadati, kako sa svojim novim poslom (t. j. prevođenjem sa jevrejskog izvornika) ide tobože za uništenjem časna prijevoda Septuaginte (= Itale), što su ga u grčkom izvorniku odobrili sami sv. Apostoli i Evanđeliste, kako smo gore spomenuli. Ipak je Svetac i ovo teško djelo sretno priveo kraju.

Kako je to izvršio, i s kakvim neprilikama, objasniće nam najbolje njegova Prefacija, što ju je napisao i k ovome svome poslu. I nju iznosimo ovdje u ruhu našeg jezika s nužnim bilješkama unutar prevodna teksta u zagradama.

Prefacija sv. Jeronima k njegovu prijevodu Jobove knjige sa jevrejske istine.

»Prevođeci pojedine knjige Sv. Pisma, prisiljen sam kod svake odgovarati na gadne primjedbe svojih neprijatelja. Okrivljuju me naime, da moj prijevod ide tobože za zator Sedamdesetoričina prijevoda (Septuaginte = Itale). Kao da nijesu i kod Grka (uđešeno pravom sredinom) preveli Sv. Pismo: Akvila, Simah i Teodocijon, dijelom riječ po riječ, dijelom po smislu, dijelom pomiješano jedno s drugim. Osim toga je i Origen sve Knjige Staroga Zavjeta obilježio s obelima (ražnjicima) i asteriscima (zvjezdicama), što ih je, ili sam dodao, ili preuzeo iz Teodocijonova prijevoda, te umetnuo u stari Septuagintin prijevod, jasno dokazujući time, da je u Septuaginti manjkalo ono, što je sada dodano.

Neka se dakle nauče moji ogovarači, da im treba u cjelosti prihvatiti ono, što su djelomično već prihvatili, ili neka izbrišu moj prijevod s njegovim asteriscima. Pošto su naime moji opadači jednom priznali, da su Septuaginta u svome prijevodu mnoge stvari izostavili, valja da priznaju,

kako su s time u vezi i u koječemu pogriješili. Pogotovo u pogledu Jobove knjige. Ako se naime toj knjizi oduzme ono, što joj je pod asteriscima dodao Origen, onda najveći dio knjige ostaje kljast, i to samo kod Grka. Sto se pako tiče Latina, prije onog prijevoda, što sam ga nedavno izdao sa asteriscima i obelima (= popravljena Itala, isp. predašnja Prefacija, m. o.), manjkalo je u njemu (u Itali) oko 700—800 stihova, tako te je knjiga u tome obliku bila: prikraćena, razderana i izjedena, t. j. prava rugoba za one, koji su je čitali.

Ovaj pako moj nov (s jevrejske istine) prijevod ne povodi se ni za jednim od starih prevodilaca, nego je načinjen direktno sa Jevrejskog i Arapskog jezika, i katkada Sirskog,¹ čas riječ po riječ, čas po smislu, čas jedno i drugo.

Ovdje treba primijetiti, da je čitava knjiga o Jobu kod Jevreja na glasu kao uvijena i klizava, ili, kako to grčki retori vole kazati: *ῥοχηματισμένος* (prijevaran), t. j. kao da jedno govori, a drugo da radi. Slično kao kad hoćeš jegulju ili murenulu čvrsto prihvatiti rukama, pa što je čvršće držiš, to ti prije klizne iz ruku.

Opominjem se, kako sam zbog razumijevanja te knjige za skupe novce jedva dobio nekog rabina iz Lide (grad između Jafe i Jerusalima. Ganas Lud m. o.), koga su Jevreji držali svojim prvakom. Ipak ne znam, da li mi je koristio štogod njegov nauk. Jedino znam, da nijesam mogao prevoditi bolje, nego sam već prije razumio.

Od početka dakle knjige (= 1, 1 m. o.), pa do Jobova govora (= 3, 2 m. o.) u jevrejskom je proza. A od Jobovih riječi, gdje veli (= 3, 3 m. o.): »Propao dan, u koji sam se rodio, i noć, u kojoj je rečeno: začeo se čovjek« — pa sve do onoga mjesta, gdje pod konac knjige (= 42, 6 m. o.) piše: »Zato sama sebe korim, i činim pokoru u prahu i pepelu«, heksameterski su stihovi, sastavljeni od daktila (= - - - m. o.) i spondeja (= - - - , m. o.), primajući, uslijed jezičke osebitosti, često i druge stope, iako ne od istih slogova (silaba), ali od istih vremenskih trajanja. A katkada se i sam ritam ukazuje sladak i zvučan, iako u slobodnim brojčanim stopama. To će uostalom biti jasnije metrima, nego običnom čitatelju.

Od gore pomenuta stiha (= 42, 6 m. o.), pa do konca knjige (= 42, 17 m. o.), malen odlomak, što ostaje, opet je pisan prozom.

Ako bi se možda činilo kome nevjerovatno, da u Jevreja imade pjesničkih metara, na način n. pr. našega Flaka (Horacija), te Grka: Pindara, Alkeja i Sapfe, neka uzme u ruke Psaltir, ili Jeremijine Lamentacije, te gotovo sve Kantike Sv. Pisma, pa neka čita Filona, Josipa (Flavija), Origena, Eusebija Cesarijskog. Njihova svjedočanstva brzo će ga uvjeriti, da govorim istinu.

Zato neka čuju oni (psi), što laju na mene, da se ja s ovom knjigom nijesam trudio u cilju, da omalovažim stari Septuagintin prijevod, nego

¹ Sto naš Svetac spominje u Jobovoj knjizi Arapski i Sirski jezik, valja razumjeti o pojedinim glagolskim oblicima, koji se još danas nalaze u Arapskom (i Sirskom) jeziku, te o nekim imenicama. Inače je knjiga pisana čistim jevrejskim jezikom. Uostalom u vrijeme sv. Jeronima nije bilo ni tako lako međusobno razlikovati Arapski, Sirski i Jevrejski jezik. Tu se koješta držalo arapskim, ili sirskim, što je bilo uistinu jevrejski. I obratno. Današnji moderan narodni govor u Palestini zove se Arapski, ili Sirsko-arapski, iako imade u njemu, kako sam mogao opaziti, možda do 50% starog jevrejskog govora. Pače uvjeren sam, da bi današnji potomci starih Jevreja danas upravo tako govorili u Palestini, kako se danas govori, da ih Tito nije svojedobno raspršio na 4 strane svijeta (prije 1800 godina), jer je otprilike jednaka razlika između današnjeg palestinskog (arapsko-sirskog) govora i starojevrejskog, kao što je između današnjeg talijanskog jezika i starog latinskog. Ako nije manja, veća nije.

da ono, što je u njemu nejasno (tamno), ili izostavljeno, ili krivnjom prepisivača iskrivljeno (iskvareno), izađe po našem prijevodu jasnije. Ta, dobrim sam dijelom proučio jevrejski jezik, dok su me opet u latinskom jeziku gramatici, retori i filozofi od same kolijevke (od maljušnih nogu, m. o.) gotovo, izderali

Pa, ako su kod Grka, poslije izdanja Septuaginte, već za sjaja Kristova Evandelja, Zid Akvila, te polužidovski jeretici Simah i Teodocijon, od Crkve prihvaćeni, iako su mnoge Spasiteljeve tajne podmuklim prijevodom sakrili, pa ih Crkve ipak imadu u Heksaplama, i crkveni ih ljudi tumače, koliko onda više nijesu smjeli ljenivi ili opaki čitatelji odbaciti mene, koji sam kršćanin, rođen od kršćanskih roditelja, (de parentibus Christianis) sa znakom krsta na čelu, koji sam se trudio, da izostavljene stvari natrag povratim, iskvareno popravim te otajstva crkvena otvorim čistim i vjernim jezikom?! Neka si imadu, ako im je drago, stare knjige, ispisane zlatom i srebrom na purpurnim pergamenama, i to, kako se obično kaže, uncijalnim slovima, što sve pretstavlja više težinu, nego vrijednoću kodeksa: samo neka meni i mojima dopuste naše sirotinjske ceduljice i kodekse, ne toliko lijepe, koliko ispravne A oba izdanja, i LXX-ino (Italino) prema grčkom, kao i moje prema jevrejskom, prevedena su na latinski jezik mojim trudom. Neka si izabere svak, što hoće, i neka vidi, kako sam se posvetio radije trudnoj marljivosti, nego pakosti.«

Toliko neka bude posvećeno na spomen i slavu našem velikom hrvatskom zemljaku sv. Jeronimu, sinu ubava Stridona u Zagrepskoj arhidiecezi, koja je nekada spadala pod granice Ilirika i Diodoklecijanove Dalmacije, a danas je u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, koja seže preko Drave do lijeve obale rijeke Mure. Napisao sam ovo u Njegovu čast, jer sam se i ja za svoga života mnogo namučio s prevođenjem svete knjige strpljivoga Joba, te posuo prahom i cvijećem sa Stridonskog brežuljka svetu Halkidsku (danas Kinesrin) pustinju, pokropivši je vodom iz njegova studenca u Stridovi.

a) Knjige, kojima sam se služio gradeći prijevod i paralelno-analički Leksikon, slijedeće su:

1. *Biblia Hebraica*, ed. R. Kittel, Stuttgart (Lipsiae) 1912. Najkritičnije izdanje jevrejske Biblije.
2. *Gesenius-Buhl, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über Das Alte Testament*, 16. Auflage 1915 (anastatische 1921). Leipzig. Najsavršeniiji dosele jevrejski Leksikon.
3. *Iveković-Broz, Rječnik hrvatskoga jezika*, 1901. Zagreb.
4. *Đ. Daničić, Sveto Pismo Staroga Zavjeta*, 1874. Budimpešta.

b) Knjige, kojima sam se služio pišući A d n o t a c i j e:

1. *Cursus scripturae Sacrae, Comment. in Librum Job*, auct. J. Knabenbauer, Paris, 1886.
2. *La Sainte Bible, par L'Abbé A. Crampon*, 1905. Paris etc.
3. *La Sacra Bibbia, Commentata dal P. Marco Sales O. P.*, Torino, Vol. IV. (1933).
4. *Institutiones Biblicae*, auct. P. Alb. Vaccari, Vol. II.—III. Romae 1929. p. 70—80.

II. PRIJEVOD S BILJEŠKAMA.

KNJIGA O JOB U.

Prolog (1, 1—3, 2).

(Proza).

1. GLAVA.

Jobova pobožnost i bogatstvo. — Satan dobiva vlast od Boga, da okuša Jobovu krijepost. — Prve 4 kušnje. — Job ostaje vjeran Bogu.

1. Bio čovjek u zemlji Huskoj po imenu Job (Ijov). Bio to čovjek pošten, čestit i bogobožan, koji se uklanjao oda zla.
2. Rodilo mu se sedam sinova i tri kćeri.
3. I imao je stoke sedam hiljada ovaca i koza, tri hiljade kamila, pet stotina pari volova, pet stotina magarica, i družine vrlo mnogo. Bio čovjek najugledniji među svima istočnjacima.
4. Njegovi sinovi činili su često kućne gozbe, svaki u svoj dan, te slali i pozivali svoje tri sestre, da jedu i da piju s njima.
5. A kad bi se obredili gozбом, slao je Job, i očišćao ih, i ustajući rano u jutru, prinosio paljenice, prema broju sviju njih, jer je govorio: »Možda su sagriješili moji sinovi, i pohulili na Boga u svom srcu! Tako je činio Job vazdan.
6. A jednoga dana došli su Božji anđeli, da stanu pred Gospodom, a među njima došao je i Satan (Sotona).
7. I Gospod upita Sotonu: »Otkuda ideš?« A Sotona odgovori Gospodu i reče: »Prohodio sam zemlju i obilazio je.«
8. A Gospod upita Sotonu: »Jesi li obratio pažnju na moga slugu Joba? Nema takoga čovjeka na zemlji, čovjeka poštena, čestita, bogobožna, i koji se uklanja oda zla.«
9. A Sotona odgovori Gospodu i reče: »Eda li je Job uzalud bogobožan?
10. Nijesi li ga Ti ogradio, i njegovu kuću i sve, što ima unaokolo? Blagoslovio si djelo njegovih ruku, i stoka mu se umnožila na zemlji.
11. Ali pruži dč svoju ruku, i dotakni se svega, što ima, zacijelo pohuliće Te u lice.«
12. Tada Gospod reče Sotoni: »Evo, sve, što ima, neka je u tvojoj vlasti; jedino na nj ne diži ruke!« — Potom Sotona otide od Gospoda.
13. Tada jednoga dana, kada su njegovi sinovi i kćeri jeli i pili vino u kući najstarijega brata:
14. Dođe glasnik Jobu i reče: »Volovi su orali, i magarice pasle pokraj njih.

15. A Sabeji su udarili, i oteli ih, pobivši momke oštrim mačem; i samo ja jedini utekao sam, da ti javim.«
16. Dokle je ovaj još govorio, dođe drugi, i reče: »Božja munja udarila je s neba, i spalila ovce, koze i čobane, i zatrla ih; i samo ja jedini utekao sam, da ti javim.«
17. Dokle je ovaj još govorio, dođe treći, i reče: »Haldeji sastavili su tri čete, i navalili na kamile, i oteli ih, pobivši momke oštrim mačem; samo ja jedini utekao sam, da ti javim.«
18. Dokle je ovaj još govorio, dođe četvrti, i reče: »Tvoji sinovi i tvoje kćeri jeli su
- i pili vino u kući svoga najstarijega brata:
19. I gle, silan vihor navalio je ispreko pustinje, i udario na četiri ugla od kuće, te se srušila na djecu, i poginula su. Samo ja jedini utekao sam, da ti javim.
20. Tada je Job ustao, razdro svoj plašt, i ostrigavši glavu, ničice pao na zemlju, te poklonivši se rekao:
21. »Gđ sam izašao iz majčine utrobe, gđ ću se onamo vratiti. Gospod je dao, Gospod je i uzeo. Da je blagosloveno Ime Gospodnje!«
22. Sa svijem tim Job nije sagriješio, niti rekao bezumlje za Boga.

1. Huska zemlja ('Erec 'Uc), ispor. Uvodna pogl. 1. Jobova domovina i narodnost.
3. »Istočnjaci« desl.: sinovi istoka = Arapi, Beduini) u pustinji između Palestine i rijeke Eufrata.
5. Pošto Job prinosi paljenice, znači, da je živio u patrijarhalno doba, kada je domaćin bio ujedno i svećenik. — Glagol »barakh« u svom osnovu znači: blagosloviti (Vul.: benedixerint), ali po antifrazi, odnosno eufemizmu, znači: pohuliti, prokleti.
6. Ne znamo, kako se odigrala ta scena na nebu. Sigurno je, da Sotona nije vidio Boga licem k licu, kao Anđeli (Božji sinovi). No, razgovor se svejedno mogao voditi, prema ljudskom shvaćanju, na svoj mistički način. Glavno je, da je Gospod njega vidio. Inače Sotona (jevr. Satan), znači »protivnik«, u kršćanskom smislu: Đavo, vrag, ili vražja poglavica, nečisti duh (Isp. Iv. 8, 44). Po naravi anđeo, otpao je od Boga, postao Božji neprijatelj, i neprijatelj ljudi. Ipak ne može ništa, da učini bez Božjeg dopuštenja, pa se, kraj sve njegove pakosti, i njime služi Bog, da postigne svoje osnove.
7. Bog ne pita Sotonu, da bi nešto doznao (jer znade sve), nego da ga prisili, è bi priznao ono, što je učinio.
- 8.—12. Gospod je vrlo pohvalio Joba, što je Sotonu samo razbjesnilo. Stao je odmah da pakosti. On zna tobože bolje, kako stoje stvari. nego Bog, pa tumači Gospodu, zašto je Job pobožan. Nije to, veli, zbog krijeposti, ili Božjeg straha, nego zbog obična interesa. Bog ga je u svemu blagoslovio, pa tako Jobu nije teško služiti Bogu. Ali, neka dirne maiko u njegova zemaljska dobra, pa će čuti svašta. Na tu paklenu insinuaciju Gospod dopušta Sotoni, da udari Joba u svemu njegovu imanju, jedino lično ne smije, da ga dira.

- 13.—14. Joba stiže prva kušnja. Premda se u dramatskom opisu te kušnje, kao i u narednim kušnjama, ne spominje Sotona, ipak se iz predašnjega jasno vidi, da ih je on zakuhao.
15. Sabeji, arapsko, beduinsko-pastirsko pleme u arapskoj pustinji između Palestine i Eufrata.
16. Očito se radi o nekoj silnoj oluji (orkanu).
17. Po svoj prilici radi se o Haldejima na sjeveru Asirije. Još u Ksenofontovo vrijeme (5. st. prije Kr.) bavili su se hajduštvom, isp. Anabasis). Inače bili su Semite, slični današnjim arapskim Beduinima.
- 18.—19. Četvrta kušnja. Žestok vior (ciklon) oborio je kuću. Pod ruševinama bila su pokopana sva Jobova djeca. Ima neka analogija između prve i treće (Sabeji-Haldeji), te druge i četvrte (orkan-ciklon) kušnje. Tako je Job isti dan bio lišen, ne samo svega svoga imanja, nego i sve svoje djece.
- 20.—21. Prve 3 kušnje podnio je Job posve mirno, no, kad je došao 4-ti glasnik, te mu javio pogibiju njegove djece, uzbuđen silnim bolom, ustao je, i po istočnom običaju, razdro svoj plašt, i počupavši kosu, pao na zemlju, poklonio se Bogu s potpunom rezignacijom. U ovaj svijet ušao je bez ičega. Vratit'će se opet gô onamo, otkuda je došao, t. j. sada u krilo zajedničke matere zemlje.

2. GLAVA.

Sotona dobiva vlast, da udari Joba novim mukama: zlim činom. — Žena ga grdi. — Prijatelji mu dolaze u posjete, ali ga ne tješe.

- Opet jedan dan dođu Božji anđeli, da stanu pred Gospodom, a među njima dođe i Sotona, da stane pred Gospodom.
- I Gospod upita Sotonu: »Otkuda ideš?« A Sotona odgovori Gospodu i reče: »Prohodio sam zemlju i obilazio je«.
- I Gospod upita Sotonu: »Jesi li obratio pažnju na moga slugu Joba? Nema takoga čovjeka na zemlji, čovjeka poštena, čestita, bogobojazna, i koji se uklanja oda zla! I još se tvrdo drži svoga poštenja, a ti si me nadražio, te sam ga upropastio ni zašto.«
- A Sotona odgovori Gospodu i reče: »Koža za kožu, i sve, što ima čovjek, da će za svoj život.
- Ali dē pruži ruku i dotakni se njegovih kostiju i mesa, zacijelo pohuli' će te u lice.
- Tada Gospod reče Sotoni: »Evo ti ga u vlast! Jedino čuvaj mu život«.
- I Sotona otide od Gospoda, i udari Joba zlim činom od nožna tabana do tjemena.
- A on uzme crijep, da se struže njime, sjedeći u pepelu.
- Tada mu reče žena: »Eda li se još tvrdo držiš svoga poštenja (pobožnosti)? Pozdravi Boga, i umri.«
- A on joj odgovori: »Blebečeš kao neka luđakinja! Primali smo dobro od Gospoda, a zla zar ne ćemo primati?« — U svemu tome Job nije sagriješio svojim usnama.

- 11 U to su čula tri Jobova prijatelja za sve zlo, što ga je snašlo, i došli su svaki iz svoga mjesta: Elifaz Temanac, Bildad Šuhejac, i Sofar Namaćanin, dogovorivši se, da zajedno pođu, požale ga i potješe.
12. A kad su pogledali očima iz daleka, nijesu ga poznavali, nego stanu plakati iza glasa, i razdrvši svaki svoj plašt pospu se prahom po glavi, bacajući ga prema nebu.
13. Potom sjednu kod njega na zemlju za sedam dana i sedam noći, i nijedan mu ne progovori ni riječi, jer su vidjeli, da je bol vrlo velik.
- 1.—3. Ponavlja se scena na nebu, opisana u 1, 6—8, u kojoj se opet javlja Sotona.
- 4.—6. Nije posve jasno, što znače Sotonine riječi: »koža za kožu«. Čini se, da im je pravi smisao ovo: kao što se u trgovini daje jednaka stvar za jednaku, kako se u staro doba, dok još nije bilo papirnata novca, i trgovina vodila, tako je i Job rado podnio sve, pa i najteže: gubitak imanja i djece, samo da spasi život. No, ako ga sada udariš po njegovu životu, t. j. oduzmeš li mu i tjelesno zdravlje, tad više ne će imati »kožu za kožu«, t. j. ne će imati više ničesa, zbog čega bi ti ostao vjeran. Oduzmi mu dakle još i zdravlje, pa ćeš vidjeti, kako će Te ostaviti i pohuliti. Vidi se, kako je Sotona, ukoliko nije po srijeđi pakost, duboko bio uvjeren, da se sva tajna Jobove kreposti osniva na čistom egoizmu. Na temelju tih insinuacija, Bog opet dopušta Sotoni, da i u tom pogledu okuša Joba; jedino ne smije dirati u njegov život, t. j. usmrtniti ga.
7. Peta kušnja. Zao čir, kojim je Sotona udario Joba, čini se, da je identičan s t. z. crnim čirom, koji se u medicini zove: carbunculus. I jedan samo zadaje užasne boli, a kamo li mnogo njih, kao što je bio slučaj kod ubogog Joba, koji je bio udaren njima po cijelom tijelu. Osim toga ti čirovi traju dugo vremena i vrlo su opasni.
8. »U pepelu«, Vul.: »na gnojištu«. Pri ulazima u Palestinska i Hauranska sela, nalaze se tu i tamo brdašca, zvana »mezbele«, od pepela, nastala od sažgane kojekake štalske nečistoće. Tu bi si sjeo ubogac zaražen kakom zaraznom bolešću, i ukoliko je bio siromah, molio milostinju od prolaznika. Noću bi se zakopao u pepeo, vruć od danjeg sunca.
- 9.—10. Šesta kušnja. K fizičkim mukama pridružile su se i moralne. I sama Jobova žena, umjesto da ga potješi, stala je prva nasrtati na nj, da ga dovede do očajja. »Lud« u Sv. Pismu znači: bezbožan. Sa refleksijom »nije sagriješio« daje sv. pisac naslućivati, da će Job kasnije ipak štogod pogriješiti svojim jezikom.
11. Sedma kušnja. Jobu dolaze u pohode njegovi prijatelji. Taj posjet u vezi s dugom šutnjom prijatelja, uvod je u diskusiju, koja čini glavni sadržaj knjige o Jobu. On je ujedno i jedna od najtežih kušnja, što ih je imao izdržati ubogi Job. Prijatelji naime, umjesto da ga potješe, stali su mu poslije duge šutnje dokazivati, kako on mora biti velik grijешnik, pošto su ga stigle tolike nevolje, ne znajući siromasi, kako odličan suđ imade Gospod na nebu o njemu. Taj se posjet desio poslije izvjesna vremenskog razmaka, jer su tri prijatelja bila iz različnih krajeva, pa je trebalo, da se najprije dogovore o putu. Za Teman, odakle je bio najstariji Jobov prijatelj Elifaz, misli se, da je grad, odno-

sno kraj, na jugu kasnije Judeje, u sjevernoj Idumeji. Temanci bili su na glasu sa svoje mudrosti i duhovitosti (isp. Jer. 49, 7). O Suji, kao i Nami, domovini ostale dvojice prijatelja: Bildada i Sofara, ne znamo pobliže ništa.

- 12.—13. Nenadana boljetica toliko je izobličila Joba, te ga prijatelji nijesu ni prepoznali. Dugačkom šutnjom učinili su, te je Job još većma spoznao veličinu svoje nevolje. Pa, kako nije dobio nijedne utješne riječi od njih, on je najposlije protužio veličanstvenom tužaljkom.

Jobov plač (tužaljka).

3. GLAVA.

Job proklinje dan, u koji se rodio. — Pita, zašto nije umro, čim se rodio? — Čemu je ostao na životu?

1. Potom Job otvori svoja usta, i stane kleti svoj dan.	10. Što mi nije vrata zatisla Od utrobe; niti sakrila Od očiju mojih nevolju!
2. I progovorivši Job reče:	
<i>Počinje pjesnički dio.</i>	11. Što ne umrijeh u materi ja?
<i>(Metar: 4 + 5 = 9).</i>	Ne izdahnuh iz nje izlazeć?
3. Oh, propo dan, u koj' rodih se,	12. Što l' koljena prihvatíše me?
Noć, što reče: muškić začese!	Zašto sise, da bih sao ih?
4. Tamom crnom dan taj postao:	13. Sad bih ležao, i odmarao se:
Bog odozgo za nj ne pitao, Nit ga svjetlost obasjavala!	14. S carevima, i zemaljskima Svjetnicima, što si gradiše Po mjestima pustim grobnice:
5. Obuzeo ga mrak i smrtni sjen,	15. S knezovima, zlatom moćnima,
Oblak mutan njegovastirao,	Što si kuće srebrom puniše.
Pomrčine dnevne plašile!	16. Il' zakopan ko nedonošće, Ko izmeci svijetla ne vidjev!
6. Tama noću tu osvojila: Međ' obljetnim ona danima Ne kliktala; nit' se brojila U mjesecā godišnjijeh.	17. Tu ne bijesne više zlikovci, Nego leže s mirom umorni.
broj!	18. Sužnjevi se tu odmaraju Ne slušajuć vike hajkačke.
7. Gle, noć ona bila jalova: Nit' u njojzi bilo klicanja!	19. Malen tu je s vel'kim zajedno Rob slobodan od vlasnika svog.
8. Kleli je, što dane proklinju: Spremni budit' Lèvijatana!	
9. U suton joj zvijezde tonule, Ruj čekala, zalud čekala! Ne vidjela trâka zorinih!	

20. Oh, zašto se nevoljnicima Svjetlost daje — i zašt' ljudima
Ogorčenim život pruža se?
21. Onima, što smrcu čekaju, A nje nema; i što traže je, Većma nego blago sakrito.
22. Od radosti, što no igraju, Ijujuću, kada nađu grob:
23. Čovjeku, kom'put sakriven je
- Bog odasvud, što ga sapeo.
24. Pred jelom mi uzdah dolazi:
Ko voda se lije jauk moj!
25. Jer me stiglo, čega bojah se: I snašlo me, čega plaših se.
26. Nijesam imao mira, počin-ka,
Nit' odmora — i zlo došlo je!

- 1.—2. Prva 2 verza, pisana još prozom, služe kao historijski uvod u Velepjesmu.
3. Sličnu kletvu imademo i kod proroka Jeremije (20, 14—15). Radi se o hiperboličkim egzageracijama, kojima je osnov u nižem dijelu čovječje moći, te nijesu izraz ni razuma ni volje, nego gibanja t. z. nerazumnog dijela čovječje duše, koji se zove *potentia appetitiva* (strasna moć) sa dvojakom strašću: požudnom i gnjevljivom (*appetitus concupiscibilis et irascibilis*). Isp. niže 6, 8—10.
- 4.—5. Inače ljudi, pogotovo velikaši (velikodostojnici), rado i s velikom pompom slave svoje rođendane, ali Job bi htio, da njegov rođendan uopće ne postoji, niti Bog sam da ne bi o njemu vodio računa. Smrtni sjen = najdublja tama, kakva je u grobu, ili još bolje u Šeolu (podzemnom svijetu), u središtu zemlje s najvećom vatrom, a ipak se ništa ne vidi, jer nema ni sunca, ni zraka (vazduha). »Pomrčine dnevne plašile ga«. Vul. ima: »đobvio se gorčinom«.
6. Slično danu, u koji se rodio, kune Job i noć, u kojoj se začeo. »Ne kliktala« Vul.: »Ne računala se« — Govori o se o »mjesecima«, jer su u staro doba (u muslimana i Zidova još i danas) mjesečni dani računati po mjesečnim mijenama = 28—29 dana.
8. Pod onima, »što dane proklinju« razumijevaju se čarobnjaci, kojima se pripisivalo, da mogu učiniti pomoću nekih formula izvjesne dane nesretnima (isp. IV. Mojs. 22, 6). Job aludira na to sujevjerje jedino s mišlju: neka se sve sile i moći ujedine, da prokunu tu noć. Levijatan = krokodil (isp. niže 40, 20 sl.). Svojim čarobijama znali su vraći izvući iz vode i krokodila. Po nekim tumačiteljima »Levijatan« bi na tome mjestu značio zvezdanu konstelaciju, zvanu »Zmaj«, kome su stare mitologije pripisivale pomrčine.
9. »traka zorinih«, dosl.: trepavica zorinih, Vul.: »istok izlazeće zore«.
- 11.—12. Treba opaziti četverostruku gradaciju: zašto nije umro kao embrijon u materinu krilu, ili odmah, čim se rodio, ili, kad ga prihvatio otac koljenima, ili, barem, kad ga mati stala dođiti mlijekom.
- 13.—14. Smrt se često u Sv. Pismu zove san (Vul.: *somnus*), spavanje, u čemu je ukrivena vjera u uskrsnuće, kada će se mrtav čovjek kao iza sna probuditi. Jevrejskom riječju »haraboth« (Vul.: *sollitudines*), označuju se zapravo »mauzoleji«, grobni spomenici, usječeni u kamene hridi, u koje su, po običaju u Egiptu i u Arabiji, ukapali odlične ljude. Neki opet misle na »piramide«, što su služile kao grobnice egipatskim faraonima i visokoj go-spodi, a nalaze se još i danas u pustinjama.

18. »Sužnjevi« jesu robovi, određeni za najteže radnje, nad kojima je uvijek lebdio štap njihovih nadzornika (isp. II. Mojs. 3, 7).
19. U grobu su svi jednaki, kao što su svi jednako došli na ovaj svijet. On govori jedini o onom, što se u svakog čovjeka vidi u smrtnom času, te u pogledu tijela u grobnicama, ne niječući, da u smrtnom slučaju Bog ne upotrebljava različan način prema umrlim, sudeći im po njihovim djelima.
- 25.—26. Čini se, da je sam Bog udahnuo ovaki strah Jobu već unaprijed, da ga nevolje ne stignu posve nepripravna, jer predviđene strjelice ne gađaju tako ljuto. Uostalom mudar čovjek ne uzda se u bogatstvo, i uvijek se boji. R. 26. prevodi Vul. ovako: »Nijesam li se prikrio? nijesam li šutio? nijesam li mirovao? pa, ipak je došla srdba na mene.« Prednost ima jevrejski tekst, u kome, osim toga nema ni onih upitnika u Vul., nego se opisivanje vrši bez njih.

Počinju dispute između Joba i njegova tri prijatelja o uzroku i svrsi nevolja (kazni) na ovome svijetu.

I. d i s p u t a.

Govor Elifaza Temanca u I. disputi.

4. GLAVA.

Elifaz kori Joba sa nestrpljivosti. Tvrdi, da jedino bezbožnika stižu nevolje, i da niko nije prav pred Bogom.

1. Tada Elifaz Temanac govori i reče: (Metar: 6 + 5 = 11).	Ufanje: — poštenje tvojih putova?
2. Pokušam li sada s tobom besjedu, Hoće li te možda to utruditi? — Al' da s' uzdrži da ne govori?	7. Dž, promisli, nevin kad je propao? Il' poštenu kad su bili zatrti?
3. Strpljenju si, eto, mnoge učio, Iznemogle ruke krepkim činio:	8. Već, što muku oru siju nevolju, Vidio sam sve to da i požanjū.
4. Riječima si svojim dizao klonule, I koljena slaba utvrđivao.	9. Od srdita daha Božjeg padaju, Od njegove srdžbe gnjevne nestaju.
5. No, kad stiže tebe, sad si klonuo, I kad dotače se, sav si ustrašen!	10. Rika lavska gine i rikačev glas, Lavićima zubi izbijeni su.
6. Nije l' nada tvoja bila pobožnost?	11. Nemajući plijena gine grivast lav, A lavići mladi rasipaju se.

12. Još je do men' došla
riječca nātājnō,
Šapat od nje uho
dočulo mi je:
13. U mislima noćnih
baš za utvara,
Sanak dubok kad se
spušta nà ljūde:
14. Obuzeo me tada
drhat sveg' i strah,
Od njeg' su mi kosti
sve ustreptale:
15. Ispred mene kad se
duh prošuljao,
Na mom tijelu dlake s'
nakostriješile.
16. Stao je; al' mu lica
ne prepoznah ja!
Dok preda mnom tako
lik je stajao,
Ja mučeci glas mu
čuh sa žamorom:

1. Isp. »Sadržaj«. Među trojicom Jobovih prijatelja Elifaz je naj-dostojanstveniji. Govori mirno i s refleksijom. Međutim zaslijepljen krivom mišlju, da su nevolje na svijetu uvijek samo kazna za grijehe, on ne vjeruje u Jobovu nedužnost, stoga nužno biva svojim izjavama prema Jobu okrutan i nepravedan, iako ima izvjesne simpatije za nj. Općenito uzevši, njegove su riječi, kao i ostale dvojice prijatelja, istinite, no, krive su u aplikaciji na Jobov partikularan slučaj.
- 3.—6. Sve nekadanje Jobove krijeposti, s kojih je Job bio na dobrom i svetom glasu, ističe sada Elifaz na Jobovu štetu. R. 6. prevodi Vul. slobodno: »Gdje je tvoj strah, tvoja hrabrost, tvoja strpljivost, i savršenstvo tvojih putova?«
7. Elifaz suponira kao nesumnjiv aksiom, da Bog zemaljskim kaznama udara jedino onoga, koji je to zaslužio svojim grijesima. Zato Job ni ne može biti nedužan, pošto su ga stigle tolike nevolje. Međutim ta Elifazova tvrdnja ne stoji, niti je istinita, kao da je svako fizičko zlo tobože samo kazna za prijašnje grijehe (isp. Luk. 13, 1. sl., Iv. 9, 2. sl.). Bog uistinu ne kažnjava uvijek grijешnika na tome svijetu, nego ih čuva za kaznu na drugom svijetu, dok s druge strane opet kažnjava nerijetko i pravedne, da bi ih iskušao, očistio i učinio dostojnima sebe. Primjer su u tome sv. proroci i mučenici. No, Elifaz nije imao o tome pojma.
- 8.—9. Muku (Vul.: bezakonje) oru oni, što kuju kojekake opake planove, a siju nevolju, kada ih izvode. Zanju plodove, kada ih srdžba Božja stane uništavati.
- 10.—11. Jevrejski jezik imade ovdje 5 riječi za imenicu »lav«: arjeh, šahal, kefir, lajiš i lavi. Vul. pomogla si je tako, što je »šahal« prevela sa »leaena« = lavica, a ja opet sa: rikač, a »lajiš« sa »tigris« = tigar, a ja opet sa: »grivast lav«. Ovom metaforom čini se, da Elifaz aludira na Joba, i njegovu tragično poginulu djecu.
- 14.—15. Božanske vizije u prvi mah ustraše čovjeka, no, malo kasnije svršavaju s punim mirom. Obratno biva kod đavolskih vizija, koje ostavljaju nemirnu i često zdvojnju dušu. Ovdje se radi o božanskoj revelaciji, no aplikacija njezina sa strane Elifazove nije na svome mjestu; — »duh«, koji se spominje u 15. r. = Božji anđeo.
16. Sav ustrašen gleda Elifaz utvaru, nejasan lik.

17. Eda li je smrtnik prav pred Jakosnim? Il' pred Stvoriteljem čovjek da l' je čist?	ũ prahu zemaljskom, te se satiru, mrveći se poput mekih moljaca.
18. On, gle, ne vjeruje svojim slugama, I Anđele svoje krivi s pogreške!	20. Od jutra se taru pa do večera, Nit' opaža iko — zavijek nestaju.
19. A nekmoli one, što u zemljanim Kućicama žive, što im temelj je	21. Konopac šatorā njihva čupa se, Oni ginu tako, al' bez mudrosti!

17. Iz Jobova monologa (3. gl.) izgledalo je, kao da Job optužuje Boga s nepravde, što ga je udario tolikim nevoljama, dok se Jobu čini, da je neđužan. Elifaz nasuprot hoće da dokaže, kako su nevolje jedino kazna za grijeh, prema tome Job nije bez krivnje, dok ga Bog tako pedepše.
18. Pod »slugama« razumiju se Anđeli. Vul. veli: »nijesu stalni«, t. j. Bog se ne uzda u njihovu stalnost u dobru. Po smislu slaže se sa jevrejskim izvornikom. Treba uzeti u obzir, da se anđeli ovdje spominju u onom času, kada su, primivši milost, bili stavljeni na kušnju. Po izdržanoj kušnji stekli su vječnu blaženost, i postali nesagrješivi, utvrđeni u dobru. Grijeh, pogreška (Vul.: pravitas), što se našla u anđela (izvjesna oholost prema utjelovljenoj drugoj Božanskoj Osobi, koja im je bila i u čovječjem obliku, kao kasnije Židovskom narodu i Pilatu, prikazana), nije bila od Boga, nego od njihove opake volje. Zašto su se pako u tren oka, nakon momenta stvaranja, izopačili, Božji je misterij, analogan onome, što ga u dogmatici, u pogledu ljudskog roda, zovu »predestinacija«, i o čemu ne vole mnogo raspravljati, jer je vrlo teško pitanje, te lako i vješt čovjek padne u erez.
19. Ako su dakle anđeli, po svojoj naravi tako savršeni, kao duši mogli sagriješiti, i biti kažnjeni, koliko laglje čovjek, što stanuje u glinenu tijelu i na koncu je hrana crvima?
21. Čovječje tijelo poređuje se ovdje sa šatorom, a duša kao da drži konopac toga šatora. Dođe smrt, presiječe konopac, duša odlazi, a tijelo, kao šator bez konopca pada i raspada se. — NB. Prvi dio 21. r. Vul. prevodi: »Oni pak, koji preostanu, bi' će preneseni između njih«. Smisao posve nejasan.